

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки

Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 17

Заснований в 1996 році

Рівне – 2001

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 17. — Рівне: РДГУ, 2001. — 173 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович**

(Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**

(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович**

(заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович**

(Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**

(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**

(Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**

(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**

(Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**

(Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна**

(Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**

(Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**

(Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**

(Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**

(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**

(Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович**

(заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 11 від 29.06.2001 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.
Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 06 — 8
гуманітарний університет, 2001

© Рівненський державний

ЛІТЕРАТУРА

1. Грехнев В. С. Культура педагогического общения. – М., 1990.
2. Кузьмина Н. В. Очерки психологии труда учителя: психологическая структура деятельности учителя и формирование его личности. – Л., 1967.
3. Решетников. Нетрадиционная технологическая система подготовки учителей. – М., 2000.
4. Синица І. О. З чого починається педагогічна майстерність. – К., 1972.
5. Щуркова Н. Є. Классное руководство. Настольная книга учителя. – М., 2000.

Одержано редакцією 11.03.2001

УДК: 373. 5. 047. 015. 3

О. М. ПАВЕЛКІВ

ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО ПРОФЕСІЙ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Проблема формування та розвитку в учнів інтересів до певної професії була і залишається важливою для психолого-педагогічної науки. Підвищення ролі сучасної загальноосвітньої школи як початкової ланки підготовки майбутніх спеціалістів активізує цю проблему та передбачає теоретичне уточнення поняття “інтерес” щодо конкретного виду професійної діяльності.

У наукових дослідженнях розвиток інтересу до певного виду діяльності розглядається як динамічний багатоплановий процес, що детермінує різноманітність підходів до визначення його сутності. Так, різноманітні теоретико-методологічні підходи до визначення сутності інтересу можна знайти в роботах психологів (М. Ф. Беляєв, Л. І. Божович, Л. С. Виготський, Л. А. Гордон, Г. С. Костюк, М. Д. Левітов, В. М. М'ясищев, К. К. Платонов, С. Л. Рубінштейн, Б. М. Теплов та ін.), педагогів (О. П. Архіпов, Н. О. Беляєва, В. Г. Іванов, Т. К. Панкратов, Г. О. Фортунатов, Г. І. Щукіна, Ю. В. Шаров) та соціологів (Л. М. Архангельський, А. Г. Здравомислов, М. Х. Титма).

Дослідники цієї проблеми акцентують увагу на різних складових інтересу: прагнення та переживання (В. Н. М'ясищев, В. Г. Іванов, О. Г. Ковальов); ставлення й увага (С. Л. Рубінштейн); спрямованість (Л. І. Божович та Н. Г. Морозова); загальна спрямованість особистості (М. Ф. Беляєв); вторинна потреба (Б. І. Додонов) тощо. Взагалі за окремими рисами інтересу нараховується понад 50 його визначень. У сукупності визначальних рис інтерес розглядається як вибіркоче емоційно-пізнавальне ставлення особи до предметів, явищ, подій навколишньої дійсності, а також до певних видів діяльності, які мають важливе значення для людини. Таким чином, інтерес займає немов би проміжне місце у системі потребнісного ставлення людини до навколишньої дійсності. Л. І. Божович вважає, що виникаючи на основі бажання, потягу до певного виду діяльності, інтерес "...у процесі його розвитку може перерости у стійку особистісну потребу, в активне, діяльне ставлення до свого предмета, у нахил" [1, 29].

У психології та педагогіці прийнято розрізняти чотири якісні етапи розвитку інтересу:

1. Зацікавленість – найелементарніший інтерес, що за певних ситуацій оволодіває учнями, але при зміні ситуації швидко зникає. Цей етап розвитку інтересу пов'язаний, як правило, лише з новизною предмета, яка може й не мати особливого значення для людини.
2. Допитливість – стан, що характеризується прагненням проникнути за межі побаченого, розширити свої знання. Для учнів цей етап розвитку інтересу характеризується емоціями здивування, почуттям радості відкриття.
3. Пізнавальність – вищий стан розвитку інтересу, пов'язаний з намаганням учня самостійно розв'язати проблемне питання, проникнути у сутність предмету, встановити закономірності його розвитку.
4. Конструктивна творчість – етап розвитку інтересу, що характеризується спрямованістю учнів не лише на глибоке і міцне засвоєння знань, опанування теоретичними основами, а й на застосування їх на практиці [8, 9-10].

Таким чином, педагогічний аспект характеристики інтересу виходить з того, що інтерес – це стан, який рефлектується у свідомості, і разом з тим – це свідомість, яка переходить у дію;

це єдність вираження внутрішньої суті суб'єкта і відображення об'єктивного світу. Аналіз етапів розвитку інтересів учнів дозволяє стверджувати, що характеристика інтересу до певного виду діяльності відображає певний рівень розвитку нахилів учнів. Окрім нахилів, для того, щоб інтереси викликали діяльність, потрібна наявність відчутних стимулів і мотивів діяльності. Зацікавленість людини має місце, коли під впливом стимулів і мотивів відбувається реалізація її інтересів.

Інтерес є одним із структурних компонентів загальнолюдської культури, яка по Л. С. Виготському визначається як "... продукт соціального життя та суспільної діяльності людини, і тому сама постановка проблеми культурного розвитку поведінки вже вводить нас у соціальний план розвитку" [2, 34]. Йдеться про те, що інтерес не може бути обмеженим однією рисою характеру індивіда. Тому інтерес слід розглядати у тісному зв'язку з іншими властивостями, що характеризують особистість – з її схильностями і здібностями. Спонукаючи особистість до відповідної діяльності, інтерес породжує схильність і включається до її структури. Наявність інтересу до певної діяльності стимулює розвиток здібностей, що забезпечують успішну роботу в цьому виді діяльності.

Встановлюючи взаємозв'язок інтересу з іншими психічними процесами, ряд дослідників відмічає, що він служить джерелом активізації, мотивом діяльності. Перетворення у діяльність є першою та найближчою формою виразу інтересу. Тому інтереси не можуть і не повинні бути пасивно-споглядальними, вони є активними, виявляються дієвим інструментом успішної діяльності.

М. Ф. Добринін до визначення поняття інтересу підходить з позиції цілісної особистості, вважаючи, що не можна віднести інтерес до якої-небудь окремої функції – він відноситься до усієї особистості в цілому [4, 94]. На думку дослідника інтерес є синтетичним процесом, який включає розумову діяльність, почуття і волю. Аналогічної позиції щодо структури інтересу дотримуються Н. О. Беляєва, Т. Г. Єгоров, М. Д. Левітов, О. І. Киричук та інші. Таким чином, інтерес має складну психологічну структуру, чим зумовлюється сила його впливу на розвиток особистості, проте, це є окремим конкретним психічним процесом.

Л. А. Гордон, розглядаючи інтереси і потреби як мотиви людської діяльності, виявив закономірність, що впливає від усвідомлення людиною об'єктів і процесів дійсності: чим вище усвідомлення, тим все більше потреби наближаються до інтересів, і нарешті, достатньо усвідомлена та чи інша потреба може стати інтересом. З іншого боку, інтереси, реалізуючись через відповідну діяльність людини, ведуть до виникнення нових потреб [3, 134]. Тобто там, де є інтереси, там є в наявності або у процесі становлення і засоби їх реалізації.

Інтерес проявляється у різноманітних відносинах. В. І. Іванов запропонував класифікацію інтересів за об'єктами діяльності, за ступенем їх розвитку. Так, за першою ознакою він виділив інтереси професійні, суспільно-політичні, інтелектуальні, естетичні тощо. За другою – інтерес-захоплення, частковий, вузький, широкий, узагальнений, неконцентрований, глибокий, спеціалізований, індивідуальний [5, 73].

З метою визначення теоретичних підходів до сутності професійних інтересів, їх функціональної природи необхідно виявити динаміку розвитку інтересу. Ряд дослідників (Є. Я. Буркіна, А. Г. Здравомислов, Н. В. Іванчук) вважають інтерес об'єктивно-суб'єктивною категорією, що фіксує перехід із сфери буття в сферу свідомості. С. Л. Рубінштейн стверджував, що формування інтересу здійснюється від мало усвідомленої емоційної привабливості до усвідомлення об'єктивної значимості. Він вважав, що "... чим вище рівень свідомості, тим більшу роль в інтересі грає усвідомлення об'єктивної значимості тих завдань, у які в своїй свідомій діяльності включається людина" [11, 525].

В динаміці, на різних рівнях розглядає інтерес В. Г. Іванов. Так, на низькому рівні інтерес нестійкий, відзначається слабке його усвідомлення, переважання емоцій. На другому рівні інтерес є вузьким і частковим, і хоча спонукає до діяльності, але при виникненні утруднень втрачається. Третій рівень – це інтерес широкий, узагальнений, характеризується усвідомленням й активністю. Четвертий рівень – інтерес глибокий, спеціалізований, індивідуальний, "найбільш висока ступінь усвідомлення, різнобічна і чітко систематизована діяльність, що має, однак, різноманітні цілі" [5, 75]. На цьому рівні свого розвитку інтерес може стати нахилом особистості.

З'ясування сутності поняття "інтерес", його структури та розвитку на різних етапах і стадіях логічно веде до конкретизації наукових досліджень у плані формування інтересу старшокласників до певної професійної діяльності. Реалізація цієї мети передбачає вивчення природи формування в учнів загальних пізнавальних інтересів.

На взаємозв'язок пізнавальних та професійних інтересів вказує багато дослідників. Згідно з результатами досліджень М. А. Хомутової, пізнавальний інтерес тісно пов'язаний з професійним. На те, що домінуючий пізнавальний інтерес є основою для формування інтересу професійного, прямо вказують у своїх роботах Н. Г. Морозова, В. Ф. Сахарова, Н. К. Степанкова, Г. І. Щукіна. Про те, що навчальні інтереси пов'язані з вибором конкретної професії, свідчать результати досліджень Л. В. Ботякової, А. Є. Голомштока, Л. А. Йовайши, М. Д. Левітова.

Детальне обґрунтування природи та суті пізнавального інтересу школярів дається в працях Г. І. Щукіної. Вона вважає, що пізнавальний інтерес – це не будь-який інтерес учнів до навчальних предметів, а інтерес, що пов'язаний із змістом пізнавальної діяльності. "... Динамічність поступального руху, перехід від явища до суті, встановлення глибоких зв'язків володіння закономірностями є характерними рисами істинного пізнавального інтересу. Ось чому пізнавальний інтерес має інтелектуальний характер" [15, 13]. У плані нашого дослідження велике значення має проведена Г. І. Щукіною диференціація інтересу у зв'язку з різними рівнями знань учнів. Вона виділяє три групи інтересів – аморфні, широкі, стрижневі. Аморфні інтереси характеризуються невизначеністю привабливості предмета, відсутністю прагнення поглибити свої знання і вийти за межі шкільного навчання; широкі – прагнення учнів до вирішення пізнавальних задач, які охоплюють широке коло знань, що виходять за рамки шкільних програм та відзначаються бажанням оволодіти цими знаннями; стрижневі – цілеспрямованістю особистості відносно вузькою спрямованістю на предмет поряд з високою активністю і практичною діяльністю. Стрижневий інтерес є визначальним, оскільки виступає в ролі провідного мотиву і може впливати на спрямованість особистості [15, 214-218].

Об'єктивне дослідження інтересу як категорії педагогіки, орієнтація на професію та професійну діяльність як об'єкт формування інтересу передбачає, що вивчення змісту інтересу і складності ставлення учня до майбутньої професійної діяльності повинне спиратися на розгляд самого об'єкта діяльності, тобто на конкретну професію. Тому в ряді дисертаційних досліджень аналізуються питання формування в учнів інтересу до різних професій. Так, Б. І. Барабаш та Р. І. Гарбич досліджували проблему формування інтересу до сільськогосподарської праці та механізаторських спеціальностей. Г. Ф. Георгієв вивчає проблеми виховання інтересу до робітничих професій в умовах неповної середньої школи. Проблема формування в учнів інтересу до технічних професій аналізувалась О. В. Осиповим. Шляхи формування стійкого інтересу до праці в сфері матеріального виробництва висвітлені в результатах дослідження Є. П. Герасимчука. Засоби розвитку інтересу старшокласників до підприємницької діяльності розкрито в дисертаційному дослідженні Н. О. Пасічник. Формування в учнів інтересу до навчально-дослідницької роботи розглядаються в дисертації І. А. Кравцової. Проблема розвитку інтересу до педагогічної діяльності вивчали Ю. К. Бабанський, Н. Д. Хмель, Л. В. Кондрашова та ін.

Інтерес до певного виду чи сфери діяльності по суті є професійним інтересом, оскільки діяльність здійснюється людьми певних професій чи спеціальностей. В основі професійних інтересів школярів лежать проблеми, мотиви чи здібності, які при правильно організованому педагогічному процесі з врахуванням активного впливу соціального оточення дозволяють всебічно розвивати особистість учня, створюють передумови для оволодіння ним комплексом необхідних знань, умінь та навичок.

Існують різні підходи до визначення поняття "професійний інтерес". Так, А. Г. Голомшток розглядає його як зацікавленість конкретною професією; як у певній мірі усвідомлений мотив розглядає інтерес М. Д. Левітов та В. І. Ковальов; як спрямованість особистості на визначений вид професійної діяльності – Г. Ф. Георгієв, Є. П. Гроссу, Н. М. Матяш, Т. К. Панкратов; як власне інтерес до бажаного виду діяльності – К. А. Аріскіна, В. Ф. Афанасьєв, Р. І. Гарбич, А. Ф. Есаулов; як ставлення особистості до професії – А. Н. Вайсбург, А. П. Сейтешев; як ставлення особистості до конкретного виду чи роду

трудової діяльності – Т. Л. Бухаріна, М. В. Даниленко, В. Ф. Сахаров, О. В. Тополь, Н. О. Шевченко.

Вивчаючи вплив змісту навчання і шкільної успішності на формування професійних інтересів учнів старших класів, А. Ф. Есаулов, за рівнем професійного інтересу поділив їх на три групи. До першої віднесені учні з яскраво вираженим професійним інтересом. Для них характерним є гармонійне поєднання навчальної діяльності та позашкільних занять, практичне знайомство із вибраною професією. Другу групу становлять учні із яскраво вираженим але недостатньо стійким професійним інтересом. У третю групу входять учні з недиференційованим та нестійким інтересом, мало пов'язаним з позашкільними заняттями [12, 276].

Ф. А. Теймуров вважає, що професійний інтерес – це сталий інтерес особистості до певної професії, до певного виду праці, до певної діяльності [13, 11]. З. С. Нечипорук розглядає професійний інтерес як одну із властивостей особистості, що характеризує позитивне ставлення людини до певного виду діяльності, спрямованість її думок і помислів на певну діяльність. Інтерес до тієї чи іншої професії спонукає людину глибше ознайомитися з технікою та технологією відповідного виробництва, з його суспільним значенням і перспективами розвитку [7, 8].

Розходження у визначенні поняття "професійний інтерес" викликане, по-перше, складністю його функціональної природи, по-друге, неоднозначністю визначення поняття "загального інтересу". Ми поділяємо таке визначення професійного інтересу як позитивного ставлення особистості до професії і як одного із видів загального інтересу. Однак, слід відмітити, що інтерес особистості до якоїсь діяльності може включати ознаки як загального, так і професійного інтересу.

Значну увагу дослідників привертає проблема динаміки становлення професійного інтересу. Аналіз публікацій дозволяє визначити таку динаміку його розвитку: 1) зацікавленість; 2) допитливість; 3) пізнання; 4) дія. Дещо інший підхід до динаміки процесу розвитку інтересу обґрунтовується в працях Н. Д. Хмель. Вона намічає схему розвитку інтересу від створення емоційного моменту формування інтересу до практичної діяльності, до розвитку інтелектуальних сил учнів [14, 5].

Г. І. Щукіна розглядає динаміку розвитку інтересу як рух від створення емоційної обстановки, накопичення позитивних переживань до збудження інтелектуальної активності, далі – до практичної діяльності, яка завершується реальним результатом. Є й інші підходи до структури розвитку професійного інтересу, але всі вони звертають увагу на поетапний характер виникнення інтересу, його розвитку і результату.

В інтересах людини відбиваються психологічні особливості та індивідуальні прояви психічних процесів. Останні значною мірою визначають структуру інтересу, його компоненти. В працях, що присвячені питанням професійного інтересу, автори не дотримуються єдиної думки щодо його структури. Так, за В. Ф. Афанасьєвим, до професійного інтересу входять емоційний та пізнавальний компоненти. Професійний інтерес як інтерес до майбутньої чи наявної професійної діяльності розглядається як вибіркоче емоційне й пізнавальне ставлення і як спрямованість особистості, що виражається у прагненні до визначеної діяльності, до практичного оволодіння нею.

Т. Л. Бухаріна та В. В. Кривневач також підкреслюють емоційний і пізнавальний компоненти професійного інтересу. З. С. Нечипорук у професійних інтересах учнів поєднує емоційний та вольовий компоненти. При цьому, до емоційного компоненту дослідником віднесено переживання привабливості (захоплення відповідною діяльністю, почуття виявленої радості від передбачення майбутнього успіху в роботі), а вольовий компонент виявляється в бажанні ознайомитись з конкретною професією, у прагненні оволодіти знаннями, уміннями та навичками, котрі потрібні для майбутньої діяльності [7, 8].

Значно розширює структуру професійного інтересу Л. А. Йовайша, включаючи до нього такі компоненти: зацікавленість, позитивне емоційне ставлення до визначеного предмета, соціальна установка щодо даної сфери діяльності, вольове зусилля до дії в певній галузі, потреба у засвоєнні професійних знань та навичок. Потреба у підвищенні кваліфікації [6, 107].

В. Ф. Сахаров, А. П. Сейтешев, А. Ф. Есаулов вважають, що до структури професійного інтересу входять емоційний, вольовий та інтелектуальний компоненти. Разом з тим, аналіз

психолого-педагогічної літератури дозволяє розглядати інтерес старшокласників до певної професії як емоційно забарвлене, позитивне і вибіркове ставлення учнів до неї, пов'язане з прагненням розширити знання та вміння і яке характеризується вольовою установкою на оволодіння професією. Це дозволяє включати у структуру інтересу старшокласників до певної професії мотиваційний, пізнавальний та вольовий компоненти. Мотиваційний компонент передбачає емоційно забарвлене (позитивне чи негативне) ставлення особистості до певного роду діяльності. Пізнавальний компонент характеризує стійке і постійне прагнення до оволодіння відомостями про зміст, умови та характер праці за певною професією. Вольовий компонент зумовлює ступінь самостійності, активність учня в оволодінні необхідними знаннями, уміннями та навичками.

Для формування у старшокласників інтересу до певного напрямку трудової діяльності або конкретної професії необхідно створити умови для пролонгованого, а не дискретного педагогічного впливу на учнів. Тобто розвиток професійних інтересів слід здійснювати на основі пізнавальних інтересів. Зокрема необхідним є поєднання урочної та позаурочної діяльності учнів через диференціацію та індивідуалізацію навчання. Практично кожний навчальний предмет має певні можливості для формування професійних інтересів учнів [10]. Вирішення завдань формування професійних інтересів учнів передбачає визначення взаємозв'язків пізнавальних та професійних інтересів, співвідношення основних інтересів, рівнів розвитку професійного інтересу, динаміку його розвитку тощо. В цьому плані можна виділити наступні групи школярів:

- учні з яскраво вираженими пізнавальними інтересами, які не відповідають професійним інтересам;
- учні з різноманітними нестійкими пізнавальними інтересами, що неузгоджені з професійними;
- учні, в яких збігаються пізнавальні інтереси з професійними;
- учні, в яких виражений професійний інтерес, що не збігається з пізнавальними інтересами.

Таким чином, розглядаючи інтерес як ставлення особистості до певного предмета чи явища дійсності, ми можемо стверджувати, що інтерес учня до певного напрямку трудової діяльності має професійну спрямованість і визначається як складне пролонговане в часі новоутворення потребно-мотиваційної сфери індивіда, що ґрунтується на усвідомленні суспільно-економічної значимості даної діяльності та відповідних вимог її до людини і проявляється у прагненні оволодіти необхідними знаннями та уміннями та розвинути професійно значущі якості особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Божович Л. И., Морозова Н. Г., Славина Л. С. Развитие мотивов учения у советских школьников. – М.: Известия АПН РСФСР, 1951. – Вып. 36. – 138 с.
2. Выготский Л. С. Психология искусства. – М.: Искусство, 1965. – 379 с.
3. Гордон Л. А. Потребности и интересы // Сов.педагогика. – 1939. – № 8-9. – С. 129-143.
4. Добрынин Н. Ф. О воспитании интереса // Педагогическое образование. – 1936. – № 6. С. 87-103.
5. Иванов В. Г. Развитие и воспитание интересов учащихся старших классов средней школы. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1959. – 82 с.
6. Йовайша Л. А. Валидность описи профессиональных интересов учащихся: Материалы IV Всесоюзного общества психологов. – Тбилиси, 1971. – С. 107-108.
7. Нечипорук З. С. Виховання професійних інтересів у старшокласників. – К.: Рад. школа, 1967. – 102 с.
8. Онищук В. О. Шлях до глибоких знань. – К.: Знання, 1969. – 47 с.
9. Основи економічної теорії. Політекономічний аспект: Підручник / За ред. Г. Н. Климка, В. П. Нестеренка. – К.: Вища школа, 1994. – 560 с.
10. Пасічник Н. О. Формування інтересу старшокласників до підприємницької діяльності у процесі вивчення предметів соціально-економічного циклу: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. – К., 2000. – 19 с.
11. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. – М.: Политграфкнига, 1946. – 704 с.

12. Способности и интересы / Под ред. Н. Д. Левитова и В. А. Крутецкого. – М.: АПН РСФСР, 1962. – 308 с.
13. Теймуров Ф. Т. Формирование профессиональных интересов у учащихся старших классов средней школы: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – Ташкент, 1967. – 28 с.
14. Хмель Н. Д. Работа по формированию разносторонних интересов старших школьников. Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – Алма-Ата, 1965. – 16 с.
15. Щукина Г. И. Проблема познавательного интереса в педагогике. – М.: Просвещение, 1971. – 325 с.

Одержано редакцією 19.04.2001

УДК: 373. 5. 047

В. А. РОМАНЧУК

СУСАЧНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО ВИБОРУ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ

До проблеми ознайомлення старшокласників з професіографічною інформацією нас змусила звернутися ситуація, яка складається щороку в Рівненському державному технікумі економіки та підприємництва за 2-3 місяці до початку вступних іспитів. Незважаючи на опубліковану в пресі інформацію про умови конкурсу, терміну навчання та напрямків професійної підготовки, зацікавлених осіб хвилюють значно глибші питання. А саме, можливості працевлаштування в майбутньому, професійного росту, попиту на ринку праці цієї категорії працівників і т.п. З іншої сторони стала помітна тенденція, коли результати вступних іспитів та оцінок атестату не завжди корелюють з успішним навчанням по обраним спеціальностям.

Такий стан справ дав можливість сформулювати припущення про можливу невідповідну підготовку школярів до вибору майбутньої професії, обмежену проінформованість про професії, невміння аналізувати вимоги, прогнозувати та передбачати певні тенденції. Зауважимо, що це стосується не тільки учнів, а і їх батьків. Для того щоб ствердитись у цьому ми провели певні дослідження. Перш за все, переглянули інформацію, яка міститься в пресі. Аналіз рубрики "Робота" в газеті "АВІЗО" № 3 від 16.01.2001р. та № 17 від 6.03.2001р. свідчить про відносно стійкий попит (408 та 387 пропозицій відповідно) на кваліфіковану робочу силу. Також ми звернулися до тижневика "Бізнес", де більш чітко визначені вимоги до претендентів, рівня загальної та професійної підготовки. Відмітимо, що постійно зберігається досить високий попит на висококваліфікованих менеджерів, заробітна плата яких пропонується досить велика. Ці дані свідчать про наявність певних джерел, інформацію яких можна використати не тільки школярам та їх батькам, а й практичним працівникам з профорієнтаційної роботи. Третє, ми не зустрічали систематизованої та узагальненої інформації про співвідношення попиту та пропозиції на ринку праці, а тим більше прогнозування на майбутнє.

Наступним кроком дослідження було виявлення факторів, які впливають на вибір старшокласниками майбутньої професії. Для цього ми запропонували учням 9-х класів виділити з 14 ті, які забезпечили школярів необхідною інформацією про професію. Серед них:

- 35,4% відповіли, що необхідну інформацію отримали від батьків;
- 27,2% – самостійна, нехай невелика праця в цій сфері;
- 14% – телебачення;
- 11,7% – зустріч з спеціалістами.

Дещо пізніше ми запропонували старшокласникам вибрати з 11 запропонованих нами об'єктів допомоги ті, котрі з їхньої точки зору відіграли вирішальне значення для вибору професії. 59% школярів назвали батьків, 23% – керівника гуртка або факультативного заняття, 6% – вчителів.

Результати проведеного дослідження дають нам можливість стверджувати про наявність складного протиріччя, яке полягає у не відповідності інформаційного забезпечення змісту підготовки учнівської молоді до вибору майбутньої професії в сучасних умовах. Інформація про професії, їх вимоги, шляхи оволодіння професією, кон'юнктурою ринку праці не узагальнена та не систематизована і може бути тільки частково використана у навчально-

ЗМІСТ

Переднє слово	3
Поніманська Т. І. Гуманізм і виховання (Філософсько-педагогічний аспект)	4
Киричук О. В. Духовно-катарсична активність виховання як показник ефективності педагогічної системи освітнього закладу	8
Дем'янюк Т. Д. Формування духовної культури учнівської молоді в системі шкільної освіти і виховання	14
Бех І. Д. Сучасна парадигма виховання в умовах позашкільного закладу	17
Тимощук Н. С. Вихователь і вихованець в умовах особистісно орієнтованих виховних технологій	19
Петренко В. В. Впровадження інноваційних технологій національно-патріотичного виховання учнів у сучасній школі: психодіагностичний аспект	26
Дацун О. В. Шляхи впровадження національного виховання у навчальний процес вищих медичних навчальних закладів I-II рівнів акредитації	31
Рабченюк Т. С. Педагогічне керівництво розвитком учнівського самоврядування	34
Березяк І. І. Самовдосконалення як важливий фактор формування особистості підлітка	40
Рощенко А. М. Адаптація студентів-першокурсників до навчання і виховання в закладах освіти	45
Середович В. В. Розвиток пізнавальної активності учнів початкових класів засобами образотворчого мистецтва	52
Терешко Л. В. Проблема мовленнєвої активності дітей дошкільного віку у процесі пізнавальної діяльності	59
Науменко Р. А. Інноваційні процеси у позашкільному закладі відповідно до Закону України “Про позашкільну освіту”	62
Первушевська І. О. Організаційно-педагогічні умови інноваційної діяльності в позашкільному закладі нового типу	64
Жевага С. І. Спільна діяльність сім'ї та школи з фізичного виховання підлітків	70
Черній А. Л. Перспективні форми і методи вдосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів	74
Павелків О. М. Формування інтересу старшокласників до професій як психолого-педагогічна проблема	77
Романчук В. А. Сучасні проблеми підготовки старшокласників до вибору майбутньої професії	82
Гриценко Л. О. Формування національно-духовної культури студентів при вивченні народних художніх ремесел	85
Федорченко Т. Є. Формування духовної культури неповнолітніх – провідний первентивний фактор в освітньо-виховному процесі	89
Дупак Н. В. До проблеми підготовки вчителів праці	94
Титаренко В. П., Чорнусь Т. М. Національно-культурні традиції плетіння у навчально-виховному процесі майбутніх вчителів	99
Цвірова Т. Д. Формування творчої особистості у клубі по роботі з дітьми та дорослими “Ровесник”	103
Янцур М. С. Особливості профорієнтаційної роботи з учнями у міжшкільному навчально-виробничому комбінаті	106
Карпенчук С. Г. Сутність педагогічної технології	112
Петренко О. Б. Творче використання досвіду В.Сухомлинського в сучасній сімейно-родинній і шкільній практиці	118
Наумчук Г. І. Основні завдання та зміст національного виховання дітей в сім'ї	125
Тюска В. Б. З історії розвитку клубної діяльності: педагогічний контекст	127
Бричок С. В. Специфіка виховного процесу у церковнопарафіяльній школі: екскурс в історію	133
Дичківська І. М. Взаємодія індивідуально-особистісного та соціально-релевантного у педагогіці общинності	136
Козяр М. М. Вплив міжпредметних зв'язків вищої математики, обчислювальної	141

техніки на засвоєння студентами знань з інженерної та машинної графіки	
Дем'янюк Т. Д. Модифікація змісту, форм і методів позашкільної освіти в умовах дослідно-експериментальної роботи	144
Бєлова С. А. Інноваційні технології ХХ ст. та антропософська педагогіка Р.Штейнера	148
Сойчук Р. Л. Диференціація навчального процесу у британських об'єднаних школах	152
Новак О. В. Педагогічні умови засвоєння підлітками народних традицій, звичаїв, обрядів у процесі позаурочної діяльності	157
Тюльпа Т. М. Соціально-політичні передумови розвитку естетичного виховання школярів України в 1917-1920 рр.	161
Пальчевський С. С. Методи інтенсивного вивчення іноземних мов І. Ю. Шехтера і Г. О. Китайгородської	164
Відомості про авторів	169

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 17

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Редактор Дем'янюк Т. Д.
Технічний редактор Курченко Н. Б.
Комп'ютерна верстка Бондар А. М.

Здано до набору 10.06.2001 р. Підписано до друку 29.06.2001 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 21,038. Обл. вид. арк. 21,652. Замовлення № Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 17. — Рівне: РДГУ, 2001. — 173 с.

ISBN 966 — 7281 — 06 — 8.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

ББК 74.20